

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України

Науково-дослідний інститут
приватного права і підприємництва
АПрН України

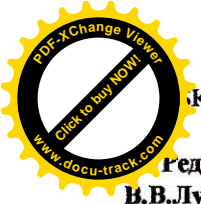
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Юридичний інститут

Охорона корпоративних прав

Матеріали
Всеукраїнського
науково-практичного семінару

1-2 жовтня 2010 року

м. Івано-Франківськ, 2011

К 67.9 (4Укр)
О59

Редакційна колегія:

В.В.Луць – академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор;

О.Д.Крупчан – академік НАПрН України, директор Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України, кандидат юридичних наук, доцент;

В.А.Васильєва – директор Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права;

Н.Р.Кобецька – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового, аграрного та екологічного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

І.Б.Саракун – кандидат юридичних наук, ст. наук. співр. Лабораторії з вивчення проблем корпоративного права НДІ ППП НАПрН України.

„Рекомендовано до друку Вченою Радою Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України (протокол №5 від 25.05.2011 року)»

О59 Охорона корпоративних прав [текст] : *Матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару (проведеного Лабораторією з вивчення проблем корпоративного права НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України спільно з Юридичним інститутом Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника 1-2 жовтня 2010 року)* – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011. - 160 с.

У збірник включені статті і тези доповідей учасників Всеукраїнського науково-практичного семінару, який відбувся 1-2 жовтня 2010 року на базі Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Висвітлюються результати наукових досліджень проблем охорони корпоративних прав.

Для студентів, слухачів, курсантів юридичних факультетів, науковців, практичних працівників та всіх зацікавлених осіб.

ББК 67.9 (4 Укр)

© Інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2011

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011

БАБЕЦЬКА

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника,
Юридичний інститут, аспірант

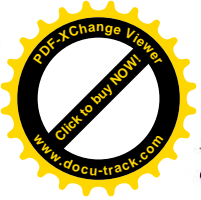
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПЕРЕВАЖНИХ ПРАВ В КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Питання про переважні права в корпоративних правовідносинах має важливе значення з огляду на те, що дане правове явище досить часто зустрічається в діючому законодавстві і одночасно недостатньо досліджене в науці цивільного права.

В умовах сьогодення не отримали достатнього висвітлення питання про правову природу, поняття і ознаки, мета та цілі встановлення, порядок здійснення і способи захисту переважних прав саме в корпоративних правовідносинах. Нині існує незначна кількість наукових досліджень, основним предметом яких було вивчення корпоративних прав в цілому. Зокрема, це наукові дослідження таких вчених, як: В. А. Белов, В. І. Бобрик, В. А. Васильєва, О. М. Вінник, А. В. Зеліско, І. Р. Калаур, С. С. Кравченко, В. М. Кравчук, В. І. Крат, Л. В. Кузнецова, І. М. Кучеренко, Л. Ю. Леонова, В. В. Луць, І. Б. Саракун, К. И. Скловский, І. В. Спасибо-Фатєєва та інші.

Метою даного дослідження є визначення особливостей законодавчого закріплення переважних прав в корпоративних правовідносинах шляхом аналізу чинного законодавства України, яке стосується питань переважних прав учасників корпоративних правовідносин та дослідження поглядів науковців щодо даного питання.

Мета встановлення переважних прав визначається залежно від того в яких конкретних правовідносинах вони здійснюються. Наприклад, переважне право акціонерів на придбання додаткових акцій, основною метою є охорона учасників акціонерних товариств від ризику «розмивання» належних їм процентів акцій. Розмивання частки акціонера у статутному капіталі товариства є грубим порушенням прав акціонера, оскільки спричиняє зменшення частки акціонера у статутному капіталі товариства, в результаті чого зменшується його вплив на прийняття рішень вищим органом товариства. Саме це порушення було в основі заяви ЗАТ « Совтрансавто-Холдинг» проти України, що розглянута Європейським судом з прав людини і вирішена 25 липня 2002 р. [1]; для переважного права купівлі частки в товаристві, основна мета – охорона учасників товариства від ризику «участі нових, третіх осіб».

викупу акцій. Що ж стосується повернення вкладів акціонерам, проти якого виступав П. Писемський, то викуп акцій таким поверненням не є, з огляду хоча б на те, що викуп акцій не завжди веде до зменшення статутного капіталу (придбані акції можуть бути відчужені іншим акціонерам чи третім особам).

Таким чином, причинами спочатку заборони, а потім обмеження викупу акцій були: спекулятивний характер правочинів щодо викупу, можливість встановлення контролю акціонерного товариства за самим собою внаслідок викупу, необхідність захисту інтересів кредиторів і збереження стабільності акціонерного капіталу. Задля зменшення впливу наведених негативних факторів і були запроваджені обмеження щодо умов, за яких таке придбання можливе кількості власних акцій, які може придбати акціонерне товариство, і наслідків викупу акцій.

1. Тернер Ф. Сравнительное обозрение акционерного законодательства главнейших европейских стран. С-Пб. 1871 УШ, 264 с. 1 л. «Опечатки».

2. Trevor v Whitworth (1887) 12 App Cas 409, HL. // [WWW document]. URL <http://www.law-essays-uk.com/revision-area/company-law/cases/trevor-vs-whitworth.php>;

3. Уголок трейдера: Обратный выкуп акций // [WWW document]. URL http://old.k2kapital.com/training/learning/trader_area/92954.html;

4. Тарасов И. Т. Учение об акционерных компаниях. М.: Статус, 2000. – 666 с.

5. Полковников, Г. В. Английское право о компаниях :Закон и практика : Учебное пособие /Предисл. В. Д. Бордунова. -М. :Изд-во «НИМП»,2000. - 240 с;

6. Писемский, Павел. Акционерные компании с точки зрения гражданского права. М. 1876. 229, /2/ с.;

7. Коммерческий кодекс Франции: Коммерческий кодекс Франции 2000 г. Очерк действующего морского торгового права Франции; Словарь-справочник основных терминов... / В. Н. Захватаев (пер. с фр., предисл., доп., коммент., словарь-справочник). – М.: Волтерс Клуверс, 2008 – 1269 с.;

8. Торговое уложение Германии. Закон об акционерных обществах. Закон о товариществах с ограниченной ответственностью. Закон о производственных и хозяйственных кооперативах. / Е.А. Дубовицкая (пер. с нем.) В. Бергман (сост.) – М.: Волтерс Клувер, 2005 – XXII, 596 с. – (Серия «Германские и европейские законы», кн. 2);

9. Second Council Directive 77/91/EEC of 13 December 1976 [WWW document]. URL <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:3197710091:EN:HTML>;

10. New York Code of Business Corporation. [WWW document]. URL <http://law.justia.com/newyork/codes/business-corporation/index.html>

11. Закон України «Про акціонерні товариства» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, N 50-51, ст.384

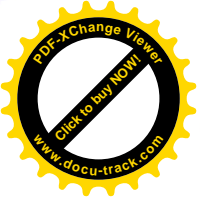
НАУКОВІ ПАРКИ ЯК СУБ'ЄКТИ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН

Еволюція соціально-економічних процесів у сучасному суспільстві зумовлює активне формування інноваційної інфраструктури, тобто системи юридичних осіб, які займаються інноваційною діяльністю. Одним із нових видів такого типу юридичних осіб є наукові парки, правовий статус яких регламентується Цивільним та Господарським кодексами України, спеціальним Законом України «Про наукові парки» від № 1563-VI, 25.06.2009 року, що набрав чинності 1 січня 2010 року, а також іншими нормативно-правовими актами.

Закон України «Про наукові парки» у ст. 1 на легітимному рівні визначив дефініцію «науковий парк» як юридичну особу, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку [1]. Як було уже вище зазначено, введення у законодавство нового виду юридичної особи з інноваційним характером діяльності вимагає проведення наукових розробок з метою встановити правову природу наукових парків як юридичних осіб приватного права.

ЦК України такого виду юридичних осіб, як наукові парки, не передбачає. Необхідно погодитися з науковцями, які наголошують на тому, що ЦК України не встановив вичерпного переліку юридичних осіб, а відтак вони можуть створюватися на підставі та у формах, передбачених окремими законами. До створення та діяльності таких юридичних осіб мають субсидіарно застосовуватися положення ЦК України щодо інституту юридичних осіб [2, с. 138].

Виходячи із закріпленого в Законі визначення, наукові парки є самостійним суб'єктом права – юридичною особою, яку характеризують такі ознаки, як: створення і реєстрація у встановленому законом порядку; можливість мати цивільну право- і дієздатність; право бути позивачем і відповідачем в суді; наявність організаційної єдності; можливість нести самостійно майнову відповідальність; здатність виступати від свого імені в цивільному обороті [3, с.88].

Визначення наукового парку як юридичної особи, що створюється шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу реалізації інноваційних проектів, дозволяє стверджувати про наявність у засновників наукового парку права участі у ньому, а також про наявність складеного капіталу. А це означає, що для них характерними є ознаки, притаманні для корпоративних юридичних осіб.

Ст. 1 Закону «Про наукові парки» в якості мети створення наукових парків визначає організацію, координацію та контроль процесу розроблення та виконання проектів наукового парку. Конкретизація мети їх створення здійснена в ст. 3 Закону, відповідно до якої вони створюються з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у вищому навчальному закладі та/або науковій установі, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках. Таке формулювання мети діяльності наукових парків свідчить перш за все про їх соціальну спрямованість, а отже – про непідприємницьку правову природу.

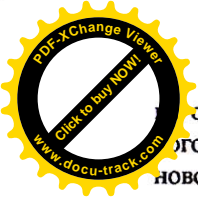
Однак ст. 85 ЦК визначає непідприємницьке товариство як таке, що не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. А з аналізу ст. 9 Закону «Про наукові парки» можемо зробити висновок, що засновники наукового парку мають право одержувати частину прибутку від його діяльності в порядку, встановленому статутом наукового парку. Саме виникнення в засновників (учасників) наукового парку майнових прав є вагомою підставою стверджувати, що дані юридичні особи належать до корпоративних утворень.

Викладене свідчить про те, що Закон «Про наукові парки» не містить єдиної і послідовної концепції щодо правової природи наукових парків та їх місця в системі юридичних осіб приватного права. Інноваційний характер діяльності таких юридичних осіб дає можливість стверджувати про доцільність визначення їх як корпоративних юридичних осіб, що мають непідприємницьку правову природу у поєднанні із особливим порядком розподілу отриманих від комерціалізації інноваційних продуктів доходів.

ЦК України, в якості загального правила, встановлює універсальну правоздатність юридичних осіб, зазначаючи у ст. 91, що юридична особа здатна мати такі ж права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині. Однак аналіз правового статусу окремих видів юридичних осіб свідчить про наявність у них спеціальної правоздатності. Наприклад, правовий статус наукових парків визначається спеціальною метою їх створення – реалі-

зацією інноваційних проектів для комерціалізації інноваційних ідей та впровадження їх на вітчизняному і закордонному ринку. Це не підтверджується ст. 6 Закону, відповідно до якої у рамках діяльності наукового парку не допускається здійснення таких видів діяльності як торговельно-посередницька діяльність, надання послуг побутового призначення, виробництво і переробка піддакцизних товарів та інших, що не відповідають меті наукового парку. Тому можна стверджувати, що для наукових парків в якості суб'єктів корпоративних відносин притаманною є спеціальна правоздатність, яка визначається та зумовлюється метою, задля здійснення якої було їх створено. Фактично, саме інноваційний характер діяльності наукового парку визначає його спеціальну правоздатність.

Однією із конститутивних ознак наукових парків є їх діяльність на основі установчих документів. Адже без їх розробки неможливим є створення юридичної особи приватного права. Ст. 5 Закону України «Про наукові парки» в ч. 1 передбачає, що науковий парк створюється та діє на основі засновницького договору та статуту. Вказане дещо розходиться із положенням ЦК України, в якому, як зазначають науковці, в якості загального правила встановлено, що кожна юридична особа створюється на основі лише одного установчого документа [4, с. 77]. І справді, відповідно до ч. 2 ст. 87 ЦК України установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом. Звичайно, що формулювання статті ЦК «якщо інше не встановлено законом» дозволяє у спеціальних законах передбачати інші положення. Однак розробники ЦК України недаремно відмовилися від так званої «подвійності» установчих документів товариств. Адже якщо законодавчо передбачено наявність статуту як установчого документа, то саме він є основою діяльності наукового парку. Призначення ж засновницького договору в даному випадку повинно бути спрямоване на регулювання організаційних відносин між засновниками під час створення наукового парку. Вказаний висновок підтверджується нормами того ж Закону «Про наукові парки», відповідно до ч. 2 ст. 5 якого у засновницькому договорі про створення наукового парку визначаються зобов'язання засновників створити науковий парк, порядок їх спільної діяльності щодо його створення... Як бачимо, засновницький договір вміщує положення, що стосуються впорядкування відносин між засновниками щодо створення наукового парку (до моменту його державної реєстрації). Такий засновницький договір не має природи установчого документа, оскільки з моменту державної реєстрації діяльність наукового парку здійснюється

основі статуту. Отже, засновницький договір є цивільно-правовим договором між засновниками, спрямованим винятково на виникнення нового суб'єкта права. Саме тому в ст. 5 Закону доцільно визначити, що науковий парк діє на основі статуту, вказавши, відповідно, у ст. 7 «Створення наукового парку», що під час створення наукового парку між засновниками укладається засновницький договір, який не є установчим документом, та передбачивши вимоги до змісту такого договору.

Участь у науковому парку має наслідком виникнення у його засновників сукупності прав та обов'язків. Слід вказати на наявність деяких неточностей стосовно правової регламентації цього питання в Законі України «Про наукові парки». По-перше, ст. 9 Закону «Статус засновників наукового парку» мала б, виходячи із поняття правового статусу, передбачати сукупність прав та обов'язків, тому що найпоширенішим в літературі є визначення правового статусу як системи законодавчо встановлених та гарантованих державою прав, свобод, законних інтересів і обов'язків особи [5, с. 119]. Положення ж ст. 9 містять лише сукупність прав засновників, оминаючи увагою коло обов'язків. По-друге, сукупність прав засновників, визначених у вказаній статті, є дещо неповною, так як участь у науковому парку спричиняє виникнення у його учасників прав як майнового, так і організаційного характеру. Однак Закон регулює в ст. 9 лише право добровільно вийти з наукового парку на умовах і в порядку, визначених статутом наукового парку, із збереженням взаємних зобов'язань та укладених договорів з іншими суб'єктами господарювання; право одержувати від наукового парку в установленому порядку інформацію, пов'язану з його діяльністю; право одержувати частину прибутку від діяльності наукового парку в порядку, встановленому статутом наукового парку. Як бачимо, законодавець оминув увагою право на участь в управлінні науковим парком, право на так звану ліквідаційну квоту у випадку ліквідації наукового парку. Виходячи із ст. 9 Закону, можемо стверджувати, що засновники (учасники) наукового парку позбавлені права на управління його діяльністю. Проте вказане суперечить наступним статтям Закону (ст. ст. 10, 11), відповідно до яких вищим органом управління наукового парку є загальні збори засновників наукового парку, функції яких визначаються статутом наукового парку. Тому ст. 9 Закону потребує доповнення щодо переліку прав засновників та врегулювання переліку їх обов'язків, які виникають із факту участі у науковому парку.

Розгляд окреслених питань свідчить про те, що законодавець не забезпечив послідовності у законодавчому врегулюванні діяльності наукових парків, оскільки ЦК України та Закон України «Про наукові пар-

ки» не містять єдиного концептуального підходу до правового регулювання вказаного виду корпоративних юридичних осіб, що стане важливою проблемою у їх ефективному функціонуванні та реалізації поставлених перед ними завдань.

1. Про наукові парки: Закон України № 1563-VI від 25.06.2009 // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 51. – Ст.757.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за відповід. ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Т. 1. – 2005. – 832 с.
3. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Видання п'яте, перероблене і доповнене // За заг. ред. Е.О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2009. – 1208 с.
4. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / За ред. розробників проєкту Цивільного кодексу України. – К.: Істина. – 928 с.
5. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – Київ: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

Зозуляк О.І.

викладач кафедри цивільного права Юридичного інституту Приватного національного університету ім. В. Стефаника, здобувач НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України

ПОВНОВАЖЕННЯ НАГЛЯДОВОЇ РАДИ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА ЩОДО СХВАЛЕННЯ ЗНАЧНИХ ПРАВОЧИНІВ ТА ПРАВОЧИНІВ ІЗ ЗАІНТЕРЕСОВАНІСТЮ

У сучасних умовах цивільного обороту акціонерне товариство виступає однією із найоптимальніших форм організації підприємницької діяльності. Проте інвестиційна привабливість такої організаційно-правової форми юридичних осіб в першу чергу залежить від прозорості механізму управління, забезпечення інтересів акціонерів та органів управління.

Необхідність прозорого управлінського інструментарію особливо чітко проявляється у тих випадках, коли йдеться про укладення акціонерним товариством правочинів, які виходять поза межі звичайної господарської діяльності, зокрема, значних правочинів та правочинів із заінтересованістю або, як їх називають у цивілістичній літературі, правочини із конфліктом інтересів [1, с. 46], екстраординарні правочини [2, с. 7], правочини, що вчиняються самим товариством [3, с. 41]. Такого роду правочини впливають на майнову базу акціонерного товариства, а тому, як вірно зазначає О. М. Вінник, мають вчинятися із особливою